

УДК 336.71

Канцір І.А., к.е.н.

Львівський техніко-економічний коледж

Національного університету «Львівська політехніка»

ОПТИМІЗАЦІЯ РЕГУЛЯТОРНИХ МЕХАНІЗМІВ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

У статті розкрито особливості оптимізації регуляторної політики у фінансовій системі, як складовій національної економіки. Запропоновано імплементувати модель мегарегулятора як єдиного органу нагляду та контролю.

Ключові слова: державне регулювання, мегарегулятор, фінансова система, фінансовий ринок.

Kantsir I.A.

OPTIMIZATION REGULATORY MECHANISM IN THE FINANCIAL SYSTEM UKRAINE

It is disclosed features of optimization of regulatory policy in the financial system in the article as part of the national economy. It is analyzed the modern trends of regulation and supervision in the financial sector of the national economy.

It is offered to implement a model of megaregulator as a single supervisor of authority and control

Megaregulator that will operate in the financial market, it should perform own functions as a collegial state body with special status, with a special order of the appointment and dismissal of senior officials and flexible financing that will allow the possibility of attraction to this case money of market participants.

It is indicated advantages and disadvantages of megaregulation, one of the most important benefits is ability to monitor all parts of the financial system.

It is pointed factors, which predetermine the vector steps regulatory policy in the financial sphere. The internal factors include: the universalization of financial institutions; creation of financial conglomerates; duplication of regulatory and supervisory functions of various agencies; entering the financial market of the real economy and providing products with their name which are irresponsive to their main activity. Outside factor that motivate the creation of megaregulator in financial markets, is globalization, and as a effect- the quick cross-border flow of capital that can break the balance in the market and cause the deregulation of the economy of a single country.

It is elaborated the methodical approaches and suggestions for improving regulatory policy in the financial sector at the macro level. The introduction of a single regulator would allow to avoid contradictions in the system of state regulation and control in the area of finance and create a reliable base for the successful integration of

Ukraine into the global financial system. However, this decision should be completed into account the realities prevailing in Ukraine the system of state regulation, in particular the need to revise existing legislation and preservation of the National Bank of Ukraine the relevant powers derive directly from the task of macroeconomic regulation and implementation of monetary policy.

Keywords: government regulation, megaregulator, financial system, financial market.

Канцир И. А.

ОПТИМИЗАЦИЯ РЕГУЛЯТОРНЫХ МЕХАНИЗМОВ В ФИНАНСОВОЮ СИСТЕМУ УКРАИНЫ

В статье раскрыты особенности оптимизации регуляторной политики в финансовой системе, как составляющей национальной экономики. Предложено имплементировать модель мегарегулятора как единого органа надзора и контроля.

Ключевые слова: государственное регулирование, мегарегулятор, финансовая система, финансовый рынок.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах економічної кризи, що зумовлена як суб'єктивними, так і об'єктивними чинниками у фінансово-економічній сфері особливої актуальності набуває вироблення нових підходів до функціонального призначення державного регулювання сфери фінансово-економічних відносин, імплементації та оптимізації регуляторних механізмів фінансового сектора національної економіки.

Адекватною реакцією на виклики сьогодення є посилення зацікавленості держави у забезпеченні стабільного розвитку національної економіки, а, відтак, запобігання та протидія дестабілізуючим чинникам у фінансовій сфері. У цьому контексті особливої уваги набуває дослідження стратегічних пріоритетів розвитку фінансової складової національної економіки та розробка ефективних механізмів державного регулювання фінансового сектору в умовах глобальних дисбалансів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомим внеском в дослідженні державного регулювання фінансової складової національної економіки є наукові праці вітчизняних учених Г. Башнянина, О. Вовчак, В. Грушка, А. Даниленка, В. Загорського, О. Ковалюка, Б. Лановика, С. Лобозинської, С. Мочерного, І. Михасюка,

С. Панчишина, Ю. Пасічника, С. Реверчука, А. Савченка, А. Стельмашука, Л. Швайки та ін. Незважаючи на чималий науковий доробок учених, теоретичні та науково-практичні аспекти державного регулювання фінансової складової національної економіки залишаються недостатньо розробленими. Відчутною є нестача науково-обґрунтованих рекомендацій щодо побудови ефективного механізму державного регулювання фінансового сектору національної економіки, що визначає не тільки рівень економічного розвитку країни, але і безпосередньо впливає на сучасну фінансово-економічну сферу, розвиток інструментів та механізмів формування економічних ресурсів як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Цілі статті. Метою статті є поглиблення теоретичних засад, розроблення методичних підходів і обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення регуляторної політики у фінансовій сфері на макрорівні.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток регулювання та нагляду у вітчизняному фінансовому секторі потребує урахування нових підходів та основних складових перебудови регулювання.

Причини, що вимагають докорінної перебудови організації фінансової системи України можна умовно розділити на дві групи: внутрішні і зовнішні. До зовнішніх слід віднести світову фінансову кризу та її наслідки, трансформацію світової фінансової системи, поглиблення інтеграції України в світове господарство. До внутрішніх причин слід віднести неефективність системи державного регулювання, політичну реформу, що фактично перерозподілила баланс сил у виконавчій владі [1, с. 22].

Сьогодні відсутні можливості для здійснення єдиної державної політики в сфері економіки України. Кожен з органів державного регулювання фактично проводить власну політику, характер якої обумовлюється цілями, що їх переслідує суб'єкт впливу. Все це призводить до фактичного нівелювання ролі державного регулювання, в результаті чого фінансова система України виявляється незахищеною перед внутрішніми і зовнішніми негативними факторами, що призводить до значних втрат [1, с. 22].

З урахуванням зазначених проблем пропонується докорінна

перебудова системи державного регулювання фінансової системи України. Необхідна цілісна і комплексна система державного регулювання з єдиним вектором дії.

У світі така концепція отримала назву «мегарегулятор». Необхідність його впровадження пояснюється провідними вченими і фінансистами тим, що в сучасних ринкових економіках стираються чіткі межі між різними видами фінансових інститутів. Тому відпадає необхідність в існуванні розрізнених спеціалізованих органів нагляду і таким чином виникають всі передумови для створення єдиного регулятора фінансових ринків (так званого мегарегулятора).

Однією з найвагоміших переваг є можливість моніторингу усіх ланок фінансової системи.

Доцільність впровадження мегарегулятора з точки зору державного регулювання пояснюється такими чинниками: відсутність ефективної кооперації між різними регуляторами; висока залежність від урядових чиновників, недостатнє фінансування і брак професійних кадрів; можливість прояву синергетичного ефекту і усунення дублюючих функцій; можливість економії на масштабах; консолідація людського капіталу, яка дозволить підвищити ефективність регулятора в кризових ситуаціях [2, с. 133.]

У світі існують різні моделі державного регулювання фінансових ринків. Так, найбільш передовою вважається модель мегарегулятора британської системи (FSA), в якій поступово були об'єднані функції нагляду і контролю за інвестиційними, банківськими, іпотечними і страховими послугами. У Франції банківський нагляд і нагляд над небанківськими фінансовими організаціями розділено між Банком Франції і спеціально створеним регулятором, який контролює і регулює небанківський сектор (AMF), в Німеччині модель регулювання нагадує французьку, проте у сферу регулятора потрапляють і банки. Особливістю французького мегарегулятора є участь учасників ринку у формуванні головного органу управління AMF – ради директорів [3].

Зазвичай, мегарегулятор побудовано за секторальним принципом – банки, страхування, цінні папери – з виділенням в своїй структурі «провідних регуляторів» – підрозділів і осіб,

відповідальних за «комплексні групи». При цьому в таких країнах, як Сінгапур виконують як наглядові функції, так і встановлюють правила роботи самих ринків. У Японії, Кореї, Угорщині, Данії, Норвегії, Швеції і Фінляндії подібні структури виконують суто наглядові функції [4, с. 32].

Підхід щодо впровадження мегарегулятора не є досить однозначним з точки зору суспільно-економічного ефекту, має як позитивні так і негативні сторони. Це ж підтверджують і думки експертів, які розділились на прихильників цієї ідеї та її супротивників.

Отже, думки експертів різняться. Спробуємо виробити власну позицію з приводу доцільності питання впровадження мегарегулятора фінансового ринку в Україні.

Сьогодні контролюючими та наглядовими органами, залежно від об'єкту регулювання, на ринку фінансових послуг виступають: Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР), яка регулює переважно ринок цінних паперів, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, що наглядає за небанківськими фінансовими установами та здійснює їх регулювання [2, с. 133].

У 2009 р. в Україні вже була спроба створення мегарегулятора на основі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та наглядового департаменту Національного банку України. На думку фахівців, створення мегарегулятора здатне створити в Україні потужний центр регулювання ринків фінансових послуг, позбутися конфлікту інтересів всередині Національного банку України та вивести країну на новий рівень державного регулювання ринків [5, с. 24]. Однак пропозиції з боку уряду не були підтримані Верховною радою України і не прийнято відповідних законодавчих документів.

Очевидно, що на формування мегарегуляторів на потужних і великих фінансових ринках впливала низка чинників як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. До внутрішніх чинників слід віднести: універсалізацію фінансових інституцій на відкритих і лібералізованих ринках; створення фінансових

конгломератів, у яких холдингова компанія або консолідований власник володіє кількома фінансовими інституціями, які надають ринку різні за своєю суттю фінансові продукти, що належать до різних секторів фінансового ринку, і провадять перехресні продажі фінансових продуктів. Тобто, йдеться про ситуацію, коли банки пропонують страхові, пенсійні, фондіві, інвестиційні продукти, а страхові або дилерсько-брокерські контори – банківські продукти; наявну можливість здійснювати сек'юритизацію фінансових продуктів, створювати продукти, подібні до банківських, загальна тенденція до ускладнення продуктів, що надаються фінансовими посередниками на ринку; входження на фінансовий ринок суб'єктів реального сектору економіки та надання від їх імені продуктів, непридатних їх основному виду діяльності.

Основною ж зовнішньою причиною, що спонукає до створення мегарегуляторів на фінансових ринках, є глобалізація та її основний наслідок для економік країн світу – швидкий транскордонний перелив капіталу, що своїми масштабами може порушувати рівновагу на ринку та призводити до розбалансування економіки окремо взятої країни [5, с. 24].

Світова практика організаційної побудови єдиного регулятора фінансового ринку передбачає створення в його межах різних підрозділів, функціональне призначення яких відповідає попередньому призначенню регуляторів, що увійшли до складу мегарегулятора. Єдина суттєва різниця полягає у тому, що над цими підрозділами існує вищий орган управління, який визначає стратегічні завдання регулювання для кожного сектора і координує їх взаємодію [5, с. 24]. Саме такий підхід може бути економічно логічним.

Принциповим моментом у діяльності мегарегулятора є його правовий статус та особливості формування керівних органів. Як свідчить світовий досвід, мегарегулятор може бути сформований в якості державного органу, саморегулювальної організації або незалежної компанії. Виходячи з головної мети його створення в Україні, підтримуємо пропозицію щодо формування його у вигляді державного органу. При чому це буде новостворений орган, а не розширення повноважень вже існуючих органів, як було в Казахстані чи відбувається в Росії [5, с. 24].

Важливим моментом також є участь недержавних організацій

в управлінні та діяльності мегарегулятора. У даному аспекті досвід Франції є досить показовим. Тому пропонується забезпечити участь професійних та інших учасників фінансової системи України при вирішенні питань державного регулювання фінансової сфери. Практично це може бути реалізовано шляхом їх участі у керівних органах МФСУ [5, с. 24].

Ще одне питання, яке має бути обов'язково вирішене – це фінансування діяльності мегарегулятора. Є декілька варіантів: фінансування за рахунок держави, самоокупність, фінансування за рахунок учасників ринку або певне сполучення наведених вище варіантів. На нашу думку, оптимальним є поєднання державного фінансування і самоокупності. З одного боку, державне фінансування гарантує певний мінімальний обсяг коштів для функціонування органу, а з іншого, – елементи самоокупності забезпечать його більш ефективну діяльність [5, с. 24].

Одним з ключових питань, яке повинно бути відображено у концепції мегарегулятора є його підзвітність. Мегарегулятор може цілком контролюватись урядом, перед яким і буде звітувати, але в цьому випадку регулятор стане виражати волю держави, при цьому ігноруючи інтереси учасників ринку. Крім того в поточному режимі мегарегулятор має періодично публікувати звітність про власну діяльність на офіційному сайті [6, с. 12].

Впровадження мегарегулювання на вітчизняному фінансовому ринку України повинне здійснюватися поетапно, насамперед, шляхом уніфікації вимог і стандартів діяльності на фінансовому ринку, а також створенням відповідних законодавчих передумов для консолідації державних функцій регулювання. Необхідно розпочати уніфікацію вимог щодо інвестиційної діяльності фінансових установ, довірчого управління активами, а також режимів оподаткування для однакових за характером фінансових операцій і послуг. У подальшому, варто запровадити уніфіковані підходи до управління ризиками фінансових установ, які здійснюють діяльність на різних сегментах фінансового ринку. Ці підходи слід сформулювати на основі «Базельських принципів», що вже реалізуються в рамках регулювання банківської та страхової діяльності. Зазначені принципи необхідно поширити й на інших професійних учасників фінансового ринку, зокрема, на компанії з управління активами, страховиків та кредитні спілки, з

урахуванням специфіки діяльності таких учасників, їх клієнтів та видів здійснюваних операцій.

Мегарегулятор, що буде діяти на фінансовому ринку, має виконувати свої функції як колегіальний орган державної влади зі спеціальним статусом, з особливим порядком призначення та звільнення вищих посадових осіб і гнучкою системою фінансування, що передбачатиме можливість залучення до цієї справи коштів професійних учасників ринку.

Завдання наглядового органу стосовно окремих учасників фінансового ринку має полягати в оцінці ризику ліквідності, властивого фінансовій установі з метою попередження можливих наслідків неплатоспроможності, а також у зменшенні операційного ризику шляхом впровадження ефективних процедур контролю за проведенням операцій [6, с. 12].

З цією метою насамперед мають бути вжиті заходи для гармонізації методів і правил нагляду за небанківськими фінансовими установами з вимогами банківського нагляду, що, в цілому, відповідає європейським та світовим стандартам.

Необхідно розвивати та надавати державну підтримку діяльності громадських організацій, що об'єднують споживачів фінансових послуг, сприяти співпраці між цими громадськими об'єднаннями та асоціаціями професійних учасників фінансового ринку і регуляторними державними органами щодо законодавчого регулювання, консолідації зусиль у справі подальшої розбудови вітчизняного фінансового ринку. З цією метою необхідно внести відповідні зміни до Цивільного кодексу України, уточнення статусу саморегулювальних організацій професійних учасників та ініціативних об'єднань споживачів фінансових послуг.

Висновки. Таким чином, проведений нами аналіз дає можливість визначити, що реформування фінансової складової національної економіки вимагає створення єдиного регулятора (мегарегулятора), робота якого дозволить уникнути протиріч в системі державного регулювання і контролю в сфері фінансів та створить надійну основу для успішної інтеграції України у світову фінансову систему. Водночас, вирішення цього питання має здійснюватися з урахуванням реалій сформованої в Україні системи державного регулювання, зокрема, необхідності перегляду існуючого законодавства та збереження за Національним банком

України відповідних повноважень, що безпосередньо впливають із завдань макроекономічного регулювання та здійснення грошово-кредитної політики.

1. Крилова А. О. Формування фінансової системи України в умовах трансформаційної економіки / А. О. Крилова. – Архангельськ: КИРА, 2010. – 111 с.
2. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки / Л. І. Дідківська, Л.С. Головка. – Київ: «Знання-Прес», 2000. – 209с.
3. Шматов Д. Методика визначення рейтингу банків України / Д. Шматов // Вісник НБУ. – 1997. – № 5. – С. 39.
4. Балтина А. М. Финансовые системы зарубежных стран: учебное пособие [Текст] / А. М. Балтина, В. А. Волохина, Н. В. Попова. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 304 с.
5. Пасінович І. І. Стратегічні напрями активізації фондового ринку України / П. Ю. Буряк, К. В. Васьківська, О. А. Біттер і ін. За заг. ред. П. Ю. Буряка. – Львів: В-во ТзОВ Ліга-Прес, 2011. – 220 с.
6. Крилова А. О. Розвиток фінансового сектору в умовах трансформації економіки України: автореф. дис. кандидата екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / А. О. Крилова ; Університет банківської справи НБУ (м. Київ). – Київ, 2013. – 21 с.